

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Priekšlikums lēmumam par vispārējo Savienības vides rīcības programmu līdz 2030. gadam”

(COM(2020) 652 final – 2020/0300 (COD))

(2021/C 123/12)

Galvenais ziņotājs: **Lutz RIBBE**

Apspriešanās	Eiropas Parlaments, 11.11.2020. Padome, 5.11.2020.
Juridiskais pamats	Līguma par Eiropas Savienības darbību 192. panta 1. punkts un 304. pants
Atbildīgā specializētā nodaļa	Lauksaimniecības, lauku attīstības un vides specializētā nodaļa
Biroja lēmuma datums	1.12.2020.
Datums, kad pieņemts plenārsesijā	27.1.2021.
Plenārsesija Nr.	557
Balsojuma rezultāts	227/4/4
(par / pret / atturas)	

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja (EESK) pašreizējā priekšlikumā par Astoto vides rīcības programmu (8. VRP) var konstatēt tikai ļoti nelielu pievienoto vērtību. Tā ir saistīta ar paziņojumu par uzlabotu monitoringa modeli un labāku ziņošanas sistēmu. Citādā ziņā priekšlikums pievēršas vispārīgiem situācijas aprakstiem un nodomu deklarācijām, nevis saturiskai būtībai un darbībām. Taču tikai tam, lai panāktu labāku pārvaldību, nav vajadzīga “rīcības programma”.

1.2. EESK jautā, vai Astotā vides rīcības programma patiešām ir vajadzīga, lai dotu turpmākus impulsus ES vides politikai, kas saistībā ar Eiropas zaļo kursu (EZK) ir izvirzīta pašā ES politikas centrā.

1.3. EESK uzskata, ka Komisijas priekšlikums apstiprina viedokli, ko Komiteja atkārtoti jau gadiem ilgi: nav zināšanu trūkuma attiecībā uz to, kas būtu jādara. Trūkst labi zināmu un sen izlemtu pasākumu īstenošanas un politiskās gribas.

1.4. Tāpēc EESK uzskata par lietderīgām, piemēram, Komisijas iesniegtās stratēģiskās iniciatīvas Eiropas zaļā kursa īstenošanai, piemēram, biodaudzveidības stratēģiju, stratēģiju “No lauka līdz galdam” un rīcības plānu pārejai uz aprites ekonomiku, kā arī to attiecīgās detalizētās prasības, kas integrējamas un iekļaujamas Astotajā vides rīcības programmā. Turklāt Padome un Eiropas Parlaments varētu arī uzlikt Komisijai pienākumu turpināt un padziļināt Eiropas zaļo kursu, izmantojot Astoto vides rīcības programmu, piešķirot tai skaidras pilnvaras vēlākais jaunajā pilnvaru termiņā iesniegt tiesību akta priekšlikumu par “ES programmu 2050. gadam” (kā grozītu un paplašinātu “Eiropas zaļo kursu 2”), kas Astoto vides rīcības programmu papildinātu ar konkrētu un detalizētu pasākumu sarakstu. Tomēr tas nav paredzēts.

1.5. Tāpēc EESK aicina rīkot fundamentālas debates par vides rīcības programmu nozīmi un vērtību un atkārtoti aicina izstrādāt atsevišķu “ES ilgtspējīgas attīstības programmu 2050. gadam”. Komiteja uzskata Eiropas zaļo kursu par labu un stabilu pamatu šim nolūkam.

2. Atzinuma konteksts*ES vides rīcības programmas*

2.1. Vides rīcības programmas (VRP) ES līmenī ir bijušas kopš 20. gs. septiņdesmito gadu sākuma, un 7. VRP beidzās 2020. gada 31. decembrī.

2.2. Komisija savā priekšlikumā Astotajai vides rīcības programmai norāda, ka “Vides rīcības programmas virza ES vides rīcībpolitikas izstrādi”. Tomēr tai ir arī netieši jāatzīst, ka galu galā šīm programmām nebija solītās ietekmes. Komisija secināja, “ka progress dabas aizsardzības, veselības un rīcībpolitiku integrācijas jomā ir nepietiekams”. Tā norāda arī, ka Eiropas Vides aģentūra (EVA) 2019. gada decembrī publicēja ziņojumu “Vide Eiropā: stāvoklis un perspektīvas 2020. gadā” (SOER), kurā minēts: “Pašreizējām vides, klimata un ilgtspējas problēmām piemīt nepieredzēts mērogs un steidzamība, kas prasa tūlītēju un saskaņotu rīcību un sistēmiskus risinājumus. Paredzams, ka ar pašreizējo izaugsmes modeli vides noslogojumi vēl pieaugs, tā atstājot gan tiešu, gan netiešu nelabvēlīgu ietekmi uz cilvēka veselību un labbūtību. Tas it sevišķi attiecas uz sektoriem ar lielāko ietekmi uz vidi – pārtikas nozari, mobilitāti, enerģētiku, kā arī infrastruktūras un ēku sektoru.”

2.3. Šis paziņojums saskan ar 2020. gada ziņojumu par ilgtspējīgu attīstību Eiropā, ko pagājušā gada decembrī iesniedza Ilgtspējīgas attīstības risinājumu tīkls (SDSN) un Eiropas Vides politikas institūts. Viens no galvenajiem šā ziņojuma secinājumiem ir šāds: ilgtspējīgas attīstības mērķu (IAM) īstenošanā Eiropa saskaras ar lielākajām problēmām ilgtspējīgas lauksaimniecības un pārtikas, klimata un biodaudzveidības jomā.

2.4. Eiropas Komisija norāda, ka ar 2019. gada 11. decembrī publicēto Eiropas zaļo kursu tā ir pieņēmusi vērīgu programmu, kuras mērķis ir panākt, lai ES a) līdz 2050. gadam kļūtu par pirmo klimatneitrālo kontinentu, b) aizsargāt, saglabāt un uzlabot ES dabas kapitālu, kā arī c) aizsargāt iedzīvotāju veselību un labbūtību no vidiskiem riskiem un ietekmes.

2.5. Tomēr Padome, Eiropas Parlaments un Reģionu komiteja aicināja Komisiju izstrādāt priekšlikumu Astotajai vides rīcības programmai, par kuru pēc tam lems Padome un EP. “Priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes lēmumam par vispārējo Savienības vides rīcības programmu līdz 2030. gadam” (8. VRP) Komisija iesniedza 2020. gada 14. oktobrī, proti, gandrīz gadu pēc Eiropas zaļā kursa publicēšanas un tikai divarpus mēnešus pirms 7. VRP izbeigšanās.

Astotās vides rīcības programmas saturs

2.6. 8. VRP sastāv tikai no sešiem pantiem.

2.7. Tās 2. pantā ir uzskaitīti ES vides mērķi, kuri jau ir zināmi un kurus atzinusi Padome un EP, piemēram, siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšana, klimatneitralitāte līdz 2050. gadam, pielāgošanās klimata pārmaiņām, nulles piesārņojuma iecere ar mērķi panākt no toksikantiem brīvu vidi, biodaudzveidības aizsardzība, saglabāšana un atjaunošana utt., un norādīts, ka tie ir “tematiskie prioritārie mērķi” Astotajā vides rīcības programmā. Konkrēti instrumenti vai pasākumi minēto mērķu sasniegšanai vai rīcībai vides jomā – atšķirībā no 7. VRP – nav aprakstīti. Tas ir pārsteidzoši, jo īpaši tāpēc, ka dažkārt tiek izvirzītas īpaši augstas prasības. Tajā ir norādīts, ka “virzīties uz reģeneratīvu izaugsmes modeli [...] nozīmētu planētai atdot vairāk nekā no tās ņemt”⁽¹⁾.

2.8. Arī 3. pantā ir minēti tikai sen zināmi “priekšnosacījumi”, kas vajadzīgi, lai sasniegtu prioritāros mērķus, tostarp:

— nodrošināt, ka tiek sekmīgi un efektīvi īstenoti Savienības tiesību akti vides un klimata jomā,

— noteiktos prioritāros mērķus integrēt visās relevantajās stratēģijās, leģislatīvajās un neleģislatīvajās iniciatīvās, programmās, investīcijās un projektos Savienības, nacionālā, reģionālā un vietējā līmenī, kā arī

— gan Savienības, gan nacionālā līmenī pakāpeniski atcelt videi kaitīgas subsīdijas.

2.9. 4. pantā ir aprakstīts Astotās vides rīcības programmas faktiskais mērķis. Tas ir saistīts ar apņemšanos izveidot labāku uzraudzības un ziņošanas sistēmu, lai politisko lēmumu pieņēmējiem un sabiedrībai sniegtu labāku pārskatu par panākto progresu (vai esošajiem trūkumiem). Tajā cita starpā ir norādīts uz Padomes un EESK aicinājumiem ekonomikas sniegumu un sabiedrības progresu mērit “ne tikai IKP izteiksmē”. Ir paredzēts izstrādāt arī pamatindikatorus, lai nodrošinātu labāku uzraudzību, piemēram, attiecībā uz biodaudzveidību vai aprites ekonomiku. Šajā ziņā būtiska loma ir Eiropas Vides aģentūrai un Eiropas Ķīmikāliju aģentūrai, un tādēļ to personālrեսursi būtu jāpaplašina.

⁽¹⁾ <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2020:0652:FIN:LV:PDF>, 2. panta 2. punkta c) apakšpunkts.

2.10. Visbeidzot, 5. pantā ir noteikts, ka Komisija līdz 2029. gada 31. martam veic Astotās vides rīcības programmas novērtējumu; tāpēc vidusposma pārskats nav paredzēts.

2.11. 6. pants reglamentē tiesību akta stāšanos spēkā.

3. Piezīmes

3.1. EESK piekrīt Komisijai, ka vides rīcības programmas jau ilgu laiku ir virzījušas ES vides rīcībpolitikas izstrādi. Taču 70., 80. un 90. gadu vides politika vairs nav salīdzināma ar šodienas politiku; tas rada jautājumu par vides rīcības programmu lomu un funkcijām.

3.2. Tāpēc EESK jautā, vai Astotā vides rīcības programma patiešām ir vajadzīga, lai dotu turpmākus impulsus ES vides politikai, kas saistībā ar Eiropas zaļo kursu visbeidzot ir izvirzījusies pašā ES politikas centrā, jo īpaši tāpēc, ka priekšlikums Astotajai vides rīcības programmai iezīmējas ar vispārīgiem situācijas aprakstiem un nodomu deklarācijām, nevis ar saturisku būtību un rīcību. Tā ir rīcības programma bez rīcības!

3.3. Protams, EESK nav šaubu arī par to, ka 2. pantā noteiktās prioritātes ir pamatotas un ka 3. pantā minētie "prioritāro mērķu sasniegšanai labvēlīgi priekšnosacījumi" ir pareizi. Tomēr kāds ir ieguvums vides politikai, ja Astotā vides rīcības programma vienkārši atkārtō mērķus, kuri cita starpā jau ir noteikti Eiropas zaļajā kursā, pat nenorādot īstenošanas instrumentus vai pasākumus, kas kļūtu saistoši ar Padomes un Eiropas Parlamenta lēmumu? Un kādi ir reālie ieguvumi, vienkārši uzskaitot jau sen zināmus "priekšnosacījumus", ja nav iesniegts un pieņemts saistošs plāns šo priekšnosacījumu nodrošināšanai?

3.4. EESK uzskata, ka Komisijas priekšlikums apstiprina viedokli, ko Komiteja atkārtō jau gadiem ilgi: nav zināšanu trūkuma attiecībā uz to, kas būtu jā dara. Trūkst labi zināmu un sen izlemtu pasākumu īstenošanas un politiskās gribas. Komisija un dažos gadījumos arī Eiropas Savienības Tiesa jau gadiem ilgi sūdzas par to, ka dalībvalstis bieži vien nepietiekami īsteno daudzus spēkā esošos tiesību aktus vides jomā. Neviena vides rīcības programma nevar kompensēt īstenošanas trūkumu vai politiskās gribas trūkumu.

3.5. Pat bez vides rīcības programmas Eiropas iestādēm un dalībvalstīm ir pietiekamas iespējas īstenot dotos solījumus. Biodaudzveidības politika ir viens no šādiem piemēriem.

3.6. Kopš Otrās vides rīcības programmas (kura ilga no 1977. līdz 1981. gadam) dabas aizsardzība, saglabāšana un atjaunošana visās (!) vides rīcības programmās ir skaidri norādīta kā "prioritārs mērķis", un tas attiecas arī uz Astoto vides rīcības programmu. Par labu līdzšinējām vides rīcības programmām neliecina tas, ka biodaudzveidība vairāk nekā 40 (!) gadus ir bijusi šo programmu uzmanības centrā, tomēr Komisijai savā 2020. gada maija bioloģiskās daudzveidības stratēģijā nācās konstatēt, ka "daba ir krīzes stāvoklī".

3.7. Tomēr papildus visām vides rīcības programmām pastāv skaidras idejas un priekšlikumi par to, kā situāciju labot. Piemēram, garš pasākumu saraksts ir atrodams Komisijas iesniegtajā Biodaudzveidības stratēģijā (²). Gan Padomei, gan Eiropas Parlamentam būtu bijusi pietiekama iespēja, tostarp saistībā ar kopējās lauksaimniecības politikas (KLP) reformu, īstenot tajā norādītās konkrētās prasības. Šī iespēja nav izmantota. EESK nav skaidrs, ko tagad varētu labot ar Astoto vides rīcības programmu, par ko lems Padome un EP.

3.8. Tomēr tas arī skaidri parāda, kādā veidā Astoto vides rīcības programma varētu sniegt pievienoto vērtību: oficiāli integrējot Komisijas iesniegto Eiropas zaļā kursa īstenošanai paredzēto biodaudzveidības stratēģiju, stratēģiju "No lauka līdz galdam" (un citus līdzīgus politikas dokumentus), ar konkrētām sīki izstrādātām prasībām; līdz ar to Padome un Parlaments atbalstītu konkrētu priekšlikumu īstenošanu.

3.9. Turklāt Padome un Eiropas Parlaments varētu arī uzlikt Komisijai pienākumu turpināt un padziļināt Eiropas zaļo kursu, izmantojot Astoto vides rīcības programmu, piešķirot tai skaidras pilnvaras vēlākais jaunajā pilnvaru termiņā iesniegt tiesību akta priekšlikumu par "ES programmu 2050. gadam" (kā grozītu un paplašinātu "Eiropas zaļo kursu 2"), kas Astoto vides rīcības programmu papildinātu ar konkrētu un detalizētu pasākumu sarakstu.

(²) ES Biodaudzveidības stratēģija 2030. gadam, COM(2020) 380 final.

3.10. Tomēr pašlaik tas viss nav paredzēts, tāpēc Astotās vides rīcības programmas pievienotā vērtība tās pašreizējā formā aprobežojas ar to, ka tiek paziņots par uzlabotu monitoringa modeli un labāku ziņošanu. Taču labākam monitoringam un pārvaldībai, lai cik tie būtu svarīgi, nav vajadzīga "rīcības programma".

4. Nobeiguma piezīmes

4.1. Pēdējo vides rīcības programmu un turpmākās Astotās vides rīcības programmas nozīmi un lomu Komisija vērtē acīmredzami augstāk nekā to dara EESK. Piemēram, mēs pilnībā nepiekrītam Komisijas apgalvojumam, ka 7. VRP "aizsteigusies priekšā Apvienoto Nāciju Organizācijas 2030. gada programmai". ANO programma 2030. gadam ir daudz kompleksāka nekā to varētu atspoguļot vēl tik inovatīvā Eiropas vides politikā. Jebkurā vides politikā, protams, būtu jāņem vērā arī nabadzības, bada, izglītības un dzimumu līdztiesības jautājumi, taču tajā tos nevar pienācīgi risināt.

4.2. Tieši šā iemesla dēļ EESK ir aicinājusi ES izstrādāt atsevišķu "ES programmu 2050. gadam", kurā, protams, ir jāiekļauj arī spēcīga vides dimensija. Pat ar pašreizējo Eiropas zaļo kursu nepietiek, lai īstenotu ANO programmu 2030. gadam, jo sociālie jautājumi – gan Eiropas, gan pasaules kontekstā – netiek pietiekami risināti. Tomēr EESK īpaši vēlas uzsvērt, ka tā uzskata Eiropas zaļo kursu par labu un stabilu pamatu visaptverošai ilgtspējas stratēģijai "ES programma 2050. gadam".

4.3. Turklāt EESK iesaka Komisijas dokumentos izklāstītos politiskos mērķus formulēt tā, lai Eiropas iedzīvotāji varētu redzēt, kā tie tiek īstenoti. Astotajā vides rīcības programmā ir paredzēts veicināt "reģeneratīvu izaugsmes modeli", kas nozīmē "planētai atdot vairāk nekā no tās ņemt". Daudziem iedzīvotājiem un arī politiķiem varētu nebūt skaidrs, kas ir domāts ar "reģeneratīvu izaugsmes modeli" un ko ikdienas dzīvē nozīmētu atdot planētai vairāk, nekā no tās tiek ņemts.

4.4. Visbeidzot, EESK stingri iesaka uzsākt vispārējas debātes par iespējamo turpmāko vides rīcības programmu lomu. Būtu lietderīgi to izvērtēt agrāk nekā tikai deviņus mēnešus pirms Astotās vides rīcības programmas beigām.

Briselē, 2021. gada 27. janvārī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētāja
Christa SCHWENG*